



RHAN 11

CÔD YMDDYGIAD YR AELODAU

YR EGWYDDORION

Mae Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion)(Cymru) 2001 yn nodi'r egwyddorion sydd i lywodraethu ymddygiad aelodau awdurdod perthnasol yng Nghymru. Y rhain yw:

ANHUNANOLDEB

Rhaid i Aelodau weithredu er budd y cyhoedd yn unig. Rhaid iddynt beidio byth â defnyddio eu safle fel aelodau i roi mantais amhriodol iddynt eu hunain neu i roi mantais neu anfantais amhriodol i eraill.

GONESTRWYDD

Rhaid i Aelodau ddatgan unrhyw fuddiannau preifat i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn ffordd sy'n diogelu budd y cyhoedd.

DILYSRWYDD A PHRIODOLDEB

Rhaid i Aelodau beidio â rhoi eu hunain mewn sefyllfa lle mae eu gonestrwydd yn cael ei gwestiynu gan unrhyw rwymedigaeth ariannol neu rwymedigaeth arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau ar bob achlysur, osgoi ymddangosiad ymddygiad o'r fath.

DYLETSWYDD I GYNNAL Y GYFRAITH

Rhaid i Aelodau weithredu i gynnal y gyfraith a gweithredu ar bob achlysur yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi'i gosod ynddynt.

STIWARDIAETH

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau, rhaid i aelodau sicrhau bod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio'n gyfreithlon ac yn ddarbodus.

BOD YN WRTHRYCHOL WRTH WNEUD PENDERFYNIADAU

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau gan gynnwys gwneud apwyntiadau, dyfarnu contractau, neu argymhell unigolion am wobrau a buddion, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er bod yn rhaid i aelodau roi sylw i gyngor proffesiynol swyddogion ac y gallent ystyried safbwyntiau eraill yn briodol, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu pa farn i'w chymryd ac, os yw'n briodol, sut i bleidleisio ar unrhyw fater.

CYDRADDOLDEB A PHARCH

Rhaid i aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r angen i hyrwyddo cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth i eraill.

BOD YN AGORED

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosibl ynghylch eu holl weithredoedd a gweithredoedd eu hawdurdod. Rhaid iddynt geisio sicrhau bod datgelu gwybodaeth yn gyfyngedig yn unol â'r gyfraith yn unig.



ATEBOLRWYDD

Mae aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd y maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i gyflwyno eu hunain i graffu o'r fath ag sy'n briodol i'w cyfrifoldebau.

ARWEINYDDIAETH

Rhaid i aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiampl i hybu hyder y cyhoedd yn eu rôl ac yn yr awdurdod. Rhaid iddynt barchu didueddrwydd a chywirdeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i weithwyr eraill.

DEHONGLIAD

1. Yn y cod hwn:

- (a) "**aelodau cyfetholedig**" mewn perthynas ag awdurdod perthnasol, yw person nad yw'n aelod o'r awdurdod ond sy'n aelod o unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor yr awdurdod, neu sy'n aelod o, ac sy'n cynrychioli'r awdurdod ar, unrhyw gyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor yr awdurdod ac sydd â hawl i bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu mewn unrhyw gyfarfod o'r pwyllgor neu'r is-bwyllgor hwnnw;
- (b) mae "**cyfarfod**" yn golygu unrhyw gyfarfod: o'r awdurdod perthnasol; unrhyw weithrediaeth neu fwrdd o'r awdurdod perthnasol hwnnw; o unrhyw bwyllgor, is-bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-is-bwyllgor yr awdurdod perthnasol neu unrhyw bwyllgor, cyd-bwyllgor neu gyd-bwyllgor o'r fath unrhyw weithrediaeth neu fwrdd yr awdurdod, neu bob amser ac mewn unrhyw swydd, mewn perthynas ag ymddygiad a nodwyd ym mharagraffau 11.12.6(a) a .11.2.7

2. Dylech ddarllen y cod hwn ynghyd â'r egwyddorion cyffredinol a Ragnodir o dan Adran 49(2) Deddf Llywodraeth Leol 2000 mewn perthynas â Chymru.

3. Pan gewch eich ethol, eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod i wasanaethu

- (a) ar awdurdod perthnasol arall, neu unrhyw gorff arall, sy'n cynnwys awdurdod yr heddlu neu Fwrdd Iechyd Lleol, rhaid i chi, wrth weithredu ar ran yr awdurdod neu'r corff arall hwnnw, gydymffurfio â chod ymddygiad yr awdurdod neu'r corff arall hwnnw; neu
- (b) ar unrhyw gorff arall nad oes ganddo god sy'n ymwneud ag ymddygiad ei aelodau, rhaid i chi, wrth weithredu ar ran y corff arall hwnnw, gydymffurfio â'r cod ymddygiad hwn, ac eithrio i'r graddau y mae'n gwrthdaro ag unrhyw rwymedigaethau cyfreithlon eraill y gall y corff arall hwnnw fod yn ddarostyngedig iddynt.

4. Rhaid i chi:



- a) gyflawni eich dyletswyddau a'ch cyfrifoldebau gan roi sylw dyledus i'r egwyddor y dylai fod cyfle cyfartal i bawb, waeth beth fo'u rhyw, hil, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu grefydd.
- b) dangos parch ac ystyriaeth i eraill.
- c) peidio â defnyddio ymddygiad bwlio neu aflonyddu ar unrhyw berson; a
- d) peidio â gwneud unrhyw beth sy'n cyfaddawdu, neu sy'n debygol o gyfaddawdu, didueddrwydd y rhai sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ei ran.

5. Ni ddylech:

- a) ddatgelu gwybodaeth gyfrinachol neu wybodaeth y dylid ei hystyried yn rhesymol o natur gyfrinachol, heb ganiatâd penodol person sydd wedi'i awdurdodi i roi caniatâd o'r fath, neu oni bai ei bod yn ofynnol yn ôl y gyfraith i wneud hynny.
- b) atal unrhyw berson rhag cael mynediad at wybodaeth y mae gan y person hwnnw hawl iddi yn ôl y gyfraith.
- c) ymddwyn mewn modd y gellid yn rhesymol ei ystyried fel dwyn anfri ar eich swydd neu awdurdod

6. Rhaid i chi:

- a) adrodd, p'un ai drwy weithdrefn adrodd gyfrinachol eich awdurdod neu'n uniongyrchol i'r awdurdod priodol, unrhyw ymddygiad gan aelod arall neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ran eich awdurdod yr ydych yn credu'n rhesymol ei fod yn cynnwys neu'n debygol o gynnwys ymddygiad troseddol (nad yw at ddibenion y paragraff hwn yn cynnwys troseddau neu ymddygiad sy'n gallu cael eu cosbi drwy gosb benodedig).
- b) adrodd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac i Swyddog Monitro eich awdurdod unrhyw ymddygiad gan aelod arall yr ydych yn credu'n rhesymol ei fod yn torri'r cod ymddygiad hwn.
- c) peidio â gwneud cwynion blinderus, maleisus neu wamal yn erbyn aelodau eraill neu unrhyw un sy'n gweithio i'ch awdurdod neu ar ran eich awdurdod.
- d) cydymffurfio ag unrhyw gais gan Swyddog Monitro eich awdurdod neu Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mewn cysylltiad ag ymchwiliad a gynhaliwyd yn unol â'u pwerau statudol priodol.

7. Ni ddylech:



- a) yn rhinwedd eich swydd swyddogol neu fel arall, ddefnyddio neu geisio defnyddio'ch safle yn amhriodol i roi mantais neu sicrhau i chi'ch hun, neu unrhyw berson arall, fantais neu greu neu osgoi anfantais i chi'ch hun, neu unrhyw berson arall;
- b) defnyddio, neu awdurdodi eraill i'w defnyddio, adnoddau eich awdurdod:
 - (i) yn annoeth;
 - (ii) gan dorri gofynion eich awdurdod;
 - (iii) yn anghyfreithlon;
 - (iv) ac eithrio mewn modd a gyfrifir i hwyluso, neu i fod yn ffafriol i, gyflawni swyddogaethau'r awdurdod neu'r swydd yr ydych wedi cael eich ethol neu eich penodi iddi;
 - (v) yn amhriodol at ddibenion gwleidyddol; neu
 - (vi) yn amhriodol at ddibenion preifat.

8. Rhaid i chi:

- a) wrth gymryd rhan mewn cyfarfodydd neu ddod i benderfyniadau ynghylch busnes eich awdurdod, wneud hynny ar sail rhinweddau'r amgylchiadau dan sylw ac er budd y cyhoedd gan roi sylw i unrhyw gyngor perthnasol a ddarperir gan swyddogion eich awdurdod, yn benodol trwy:
 - (i) brif weithredwr yr awdurdod.
 - (ii) Pennaeth Cyllid yr awdurdod.
 - (iii) Swyddog Monitro'r Awdurdod.
 - (iv) prif swyddog cyfreithiol yr awdurdod (y dylid ymgynghori ag ef pan fo unrhyw amheuaeth ynghylch pŵer yr awdurdod i weithredu, ynghylch a yw'r camau a gynigir yn gorwedd o fewn y fframwaith polisi y cytunwyd arno gan yr awdurdod neu lle gallai canlyniadau cyfreithiol gweithredu neu fethu â gweithredu gan yr awdurdod gael ôl-ffeithiau pwysig);
- b) rhoi rhesymau dros bob penderfyniad yn unol ag unrhyw ofynion statudol ac unrhyw ofynion rhesymol ychwanegol a osodir gan eich awdurdod.

9. Rhaid i chi:

- a) gadw at y gyfraith a rheolau eich awdurdod sy'n llywodraethu hawlio treuliau a lwfansau mewn cysylltiad â'ch dyletswyddau fel aelod.
- b) osgoi derbyn rhoddion, lletygarwch (heblaw am letygarwch swyddogol, fel derbyniad dinesig neu ginio gwaith sydd wedi'i awdurdodi'n briodol gan eich



awdurdod), buddion materol neu wasanaethau i chi'ch hun neu unrhyw berson a allai eich rhoi chi, neu sy'n ymddangos yn rhesymol i'ch rhoi o dan rywmedigaeth amhriodol, gan unrhyw un.

11. BUDDIANNAU

11.1 Buddiant Personol

- a) Rhaid i chi ym mhob mater ystyried a oes gennych fuddiant personol, ac a yw'r cod ymddygiad hwn yn ei gwneud yn ofynnol i chi ddatgelu'r buddiant hwnnw.
- b) Mae'n rhaid i chi ystyried bod gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes sydd gan eich awdurdod os yw:
 - (i) yn ymwneud â, neu'n debygol o effeithio:
 - (A) ar unrhyw waith neu fusnes rydych chi'n ei wneud.
 - (B) unrhyw berson sy'n eich cyflogi neu sydd wedi eich penodi, unrhyw gwmni yr ydych yn bartner ynddo neu unrhyw gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr cyflogedig iddo.
 - (C) unrhyw berson, ac eithrio eich awdurdod, sydd wedi gwneud taliad i chi mewn perthynas â'ch ethol, neu unrhyw dreuliau a achosir gennych wrth gyflawni eich dyletswyddau fel aelod;
 - (D) unrhyw gorff corfforedig sydd â lle busnes neu dir yn ardal eich awdurdod, ac y mae gennych ddiddordeb buddiol ynddo mewn dosbarth o warannau o'r corff hwnnw sy'n fwy na'r gwerth enwol o £25,000 neu ganfed o gyfanswm cyfalaf cyfranddaliadau y corff hwnnw.
 - (E) unrhyw gontract ar gyfer nwyddau, gwasanaethau neu waith a wnaed rhwng eich awdurdod a chi neu gwmni yr ydych yn bartner ynddo, cwmni yr ydych yn gyfarwyddwr cyflogedig ohono, neu'n gorff o'r disgrifiad a bennir yn is-baragraff (D) uchod.
 - (F) unrhyw dir y mae gennych fuddiant llesionol ynddo, ac sydd yn ardal eich awdurdod
 - (G) unrhyw dir lle mae'r landlord yn awdurdod i chi a'r tenant yn gwmni yr ydych yn bartner ynddo, yn gwmni yr ydych yn gyfarwyddwr cyflogedig ohono, neu'n gorff o'r disgrifiad a bennir yn is-baragraff (D) uchod.
 - (H) unrhyw gorff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan yr awdurdod;



(I) unrhyw:

1. awdurdod cyhoeddus neu gorff sy'n arfer swyddogaethau o natur gyhoeddus;
2. cwmni, cymdeithas ddiwydiannol a darbodus, elusen neu gorff a gyfeirir at ddibenion elusenol;
3. corff y mae ei brif ddibenion yn cynnwys dylanwadu barn neu bolisi'r cyhoedd;
4. undeb llafur neu gymdeithas broffesiynol; neu
5. clwb, cymdeithas neu gymdeithas breifat sy'n gweithredu yn ardal eich awdurdod lle mae gennych aelodau neu swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol

(J) unrhyw dir yn ardal eich awdurdod y mae gennych drwydded (ar eich pen eich hun neu ar y cyd ag eraill) i'w feddiannu am 28 diwrnod neu fwy).

(ii) gallai aelod o'r cyhoedd yn rhesymol ganfod gwrthdaro rhwng eich rôl wrth wneud penderfyniad ar y busnes hwnnw, ar ran eich awdurdod cyfan a'ch rôl wrth gynrychioli buddiannau etholwyr yn eich ward neu eich rhanbarth etholiadol; neu

(iii) y gellid ystyried yn rhesymol fod penderfyniad arno yn effeithio ar:

(A) eich lles neu sefyllfa ariannol, neu les person yr ydych yn byw gydag ef, neu unrhyw berson y mae gennych gysylltiad personol agos ag ef;

(B) unrhyw gyflogaeth neu fusnes a wneir gan bersonau fel y disgrifir yn (A).

(C) unrhyw berson sy'n cyflogi neu sydd wedi penodi personau hynny a ddisgrifir yn (A), unrhyw gwmni y maent yn bartner ynddo, neu unrhyw gwmni y maent yn gyfarwyddwyr arno;

(D) unrhyw gorff corfforedig y mae gan bersonau fel y'u disgrifir yn (A) fuddiant llesiannol mewn dosbarth o warannau sy'n fwy na'r gwerth enwol o £5,000, neu

(E) unrhyw gorff a restrir ym mharagraffau 11.1(b)(i)(l)1 i 11.1(b)(i)(i)5 y mae gan bersonau a ddisgrifir yn (A) safle rheolaeth neu reolaeth gyffredinol i raddau mwy na'r mwyafrif:

- yn achos awdurdod sydd â rhaniadau etholiadol neu wardiau, talwyr eraill treth y cyngor, talwyr ardrethi neu drigolion y



rhanbarth etholiadol neu'r ward, fel y bônt, yn cael eu heffeithio gan y penderfyniad; neu

- ym mhob achos arall, talwyr treth y cyngor, trethdalwyr neu drigolion ardal yr awdurdod.

12. Datgelu Buddiant Personol

- a) Os oes gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae eich awdurdod yn ymwneud ag o a'ch bod yn mynychu cyfarfod lle mae'r busnes hwnnw'n cael ei ystyried, rhaid i chi ddatgelu ar lafar i'r cyfarfod hwnnw fodolaeth a natur y buddiant hwnnw cyn neu ar ddechrau'r ystyriaeth honno, neu pan ddaw'r buddiant i'r amlwg.
- (b) Os oes gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes y mae eich awdurdod yn ymwneud ag o a'ch bod yn gwneud y canlynol:
- (i) sylwadau ysgrifenedig (boed hynny drwy lythyr, ffacs neu ryw fath arall o gyfathrebu electronig) at aelod neu swyddog o'ch awdurdod ynghylch y busnes hwnnw, dylech gynnwys manylion y buddiant hwnnw yn y cyfathrebiad ysgrifenedig; neu
 - (ii) sylwadau llafar (boed yn bersonol neu ryw fath o gyfathrebu electronig) i aelod neu swyddog o'ch awdurdod dylech ddatgelu'r buddiant ar ddechrau sylwadau o'r fath, neu pan ddaw'n amlwg i chi fod gennych fuddiant o'r fath a chadarnhau'r sylwadau a'r buddiant yn ysgrifenedig o fewn 14 diwrnod i gyflwyno sylwadau.
- c) Yn ddarostyngedig i baragraff 15(a)(ii) isod, os oes gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes sydd gan eich awdurdod a'ch bod wedi gwneud penderfyniad i arfer swyddogaeth gweithrediaeth neu fwrdd, rhaid i chi mewn perthynas â'r busnes hwnnw sicrhau bod unrhyw ddatganiad ysgrifenedig o'r penderfyniad hwnnw'n cofnodi bodolaeth a natur eich buddiant.
- d) Rhaid i chi, mewn cysylltiad â buddiant personol na ddatgelwyd o'r blaen cyn neu yn syth ar ôl i gyfarfod ddod i ben pan wneir y datgeliad yn unol ag is-baragraff 12(a) gyflwyno hysbysiad ysgrifenedig i'r awdurdod yn unol ag unrhyw ofynion a nodwyd gan Swyddog Monitro eich awdurdod o bryd i'w gilydd, ond fel lleiafswm sy'n cynnwys:
- (i) manylion y buddiant personol.
 - (ii) manylion y busnes y mae'r buddiant personol yn ymwneud ag ef, a
 - (iii) eich llofnod.
- (e) Os oes gennych gytundeb gan eich swyddog monitro bod yr wybodaeth sy'n ymwneud â'ch buddiant personol yn wybodaeth sensitif, yn ddarostyngedig i baragraff 17, mae eich rhwymedigaethau o dan baragraff 12 i ddatgelu gwybodaeth o'r fath, boed ar lafar neu'n ysgrifenedig, i gael eu disodli gan rwymedigaeth i ddatgelu bodolaeth buddiant personol ac



i gadarnhau bod eich Swyddog Monitro wedi cytuno bod natur y fath fuddiant personol yn wybodaeth sensitif.

- (f) At ddibenion paragraff (d), bernir mai dim ond os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi ei ddarparu yn unol â'r cod hwn y bydd buddiant personol yn cael ei ddatgelu o'r blaen dim ond os darparwyd hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r cod hwn ers y dyddiad diwethaf y cawsoch eich ethol, eich penodi neu eich enwebu fel aelod o'ch awdurdod.
- g) At ddibenion is-baragraff (c) pan na ddarperir hysbysiad ysgrifenedig yn unol â'r paragraff bernir nad ydych wedi datgan buddiant personol yn unol â'r cod hwn.

13. Buddiannau Rhagfarnol

(a) Yn ddarostyngedig i is-baragraff (b) isod, os oes gennych fuddiant personol mewn unrhyw fusnes a wneir gan eich awdurdod, mae gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu yn y busnes hwnnw os yw'r buddiant yn un y byddai aelod o'r cyhoedd sydd â gwybodaeth am y ffeithiau perthnasol yn rhesymol o'r farn ei fod mor arwyddocaol fel ei fod yn debygol o ragfarnu eich dyfarniad o fudd cyhoeddus.

(b) Yn ddarostyngedig i baragraff (c), ni ystyrir bod gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes pan fo'r busnes hwnnw yn cael ei ystyried :-

(i) yn ymwneud â:

- (A) awdurdod perthnasol arall yr ydych hefyd yn aelod ohono;
- (B) awdurdod cyhoeddus neu gorff arall sy'n arfer swyddogaethau o naturgyhoeddus lle mae gennych swydd o reolaeth neu reolaeth gyffredinol;
- (C) corff yr ydych wedi cael eich ethol, eich penodi neu eich enwebu iddo gan eich awdurdod;
- (D) eich rôl fel llywodraethwr ysgol lle nad ydych wedi cael eich penodi neu eich enwebu gan eich awdurdod) oni bai ei fod yn ymwneud yn benodol â'r ysgol yr ydych yn llywodraethwr arni;
- (E) eich rôl fel aelod o'r Bwrdd Iechyd Lleol lle nad ydych wedi cael eich penodi na'ch enwebu gan eich awdurdod;

(ii) yn ymwneud â

- (A) swyddogaethau tai eich awdurdod lle mae gennych denantiaeth neu brydles gyda'ch awdurdod, ar yr amod nad oes gennych ôl-ddyledion rhent gyda'ch awdurdod am fwy na dau fis ac ar yr amod nad yw'r swyddogaethau hynny'n ymwneud yn benodol â'ch tenantiaeth neu'ch prydles;



- (B) swyddogaethau eich awdurdod mewn perthynas â phrydau ysgol, cludiant a chostau teithio, pan fyddwch yn warcheidwad, rhiant, taid neu nain neu fod gennych gyfrifoldeb rhiant (fel y'i diffinnir yn adran 3 o Ddeddf Plant 1989) dros blentyn mewn addysg llawn amser, oni bai ei fod yn ymwneud yn benodol â'r ysgol y mae'r plentyn yn ei mynychu;
 - (C) swyddogaethau eich awdurdod mewn perthynas â thâl salwch statudol o dan Ran XI Deddf Cyfraniadau a Budd-daliadau Nawdd Cymdeithasol 1992, lle rydych yn derbyn, neu fod gennych hawl i dderbyn tâl o'r fath gan eich awdurdod;
 - (D) swyddogaethau eich awdurdod mewn perthynas â lwfans neu daliad a wneir o dan adrannau 22(5), 24(4) a 173 i 176 Deddf Llywodraeth Leol 1972 lwfansau neu benswn dan Adran 18 Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 neu lwfans neu daliad dan Adran 100 Deddf Llywodraeth Leol 2000;
- (iii) eich rôl fel cyngorydd cymuned mewn perthynas â grant, benthyciad neu fath arall o gymorth ariannol a wneir gan eich cyngor cymuned i sefydliadau cymunedol neu wirfoddol hyd at uchafswm o £500.
- c) Nid yw'r eithriadau yn is-baragraff 13(b)(i) yn gymwys pan fo'r busnes yn ymwneud â phenderfynu ar unrhyw gymeradwyaeth, cydsyniad, trwydded, caniatâd neu gofrestrriad.

14. Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu

Mae gennych hefyd fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes gerbron Pwyllgor Trosolwg a Craffu eich awdurdod (neu is-bwyllgor pwyllgor o'r fath) lle:

- (a) bod y busnes hwnnw'n ymwneud â phenderfyniad a wnaed (p'un a yw'n cael ei weithredu ai peidio) neu gamau a gymerwyd gan weithrediaeth, bwrdd neu un arall o bwyllgorau, is-bwyllgorau, cyd-bwyllgorau neu gyd-is-bwyllgorau eich awdurdod; ac
- b) ar yr adeg y gwnaed y penderfyniad neu y cymerwyd camau, roeddech yn aelod o'r weithrediaeth, y bwrdd, y pwyllgor, yr is-bwyllgor, y cyd-bwyllgor neu'r cyd-is-bwyllgor a grybwyllir yn is-baragraff (a) ac roeddech yn bresennol pan wnaed y penderfyniad hwnnw neu pan gymerwyd camau gweithredu.

15. Cymryd rhan mewn perthynas â Buddiannau a Ddatgelir

- a) Yn ddarostyngedig i baragraffau (b), (c) a (d), os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes y mae rhaid i chi, oni bai eich bod wedi cael goddefeb gan bwyllgor safonau eich awdurdod:
 - (i) adael yr ystafell, y siambr neu'r man pan fo cyfarfod sy'n ystyried y busnes yn cael ei gynnal -



- (A) pan fo is-baragraff (b) yn gymwys, yn union ar ôl i'r cyfnod ar gyfer gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes wedi dod i ben a beth bynnag cyn dechrau ystyriaeth bellach o'r busnes, p'un a ganiateir i'r cyhoedd barhau i fod yn bresennol am y cyfryw ystyriaeth ai peidio; neu
 - (B) mewn unrhyw achos arall, pa bryd bynnag y daw'n amlwg bod y busnes hwnnw'n cael ei ystyried yn y cyfarfod hwnnw;
 - (ii) peidio ag arfer swyddogaethau gweithredol neu fwrdd mewn perthynas â'r busnes hwnnw;
 - (iii) peidio â cheisio dylanwadu ar benderfyniad ynghylch y busnes hwnnw;
 - (iv) peidio â gwneud unrhyw sylwadau ysgrifenedig (boed hynny drwy lythyr, ffacs neu ryw fath arall o gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw; a
 - (v) peidio â gwneud unrhyw sylwadau llafar (boed yn bersonol neu ryw fath o gyfathrebu electronig) mewn perthynas â'r busnes hwnnw neu beidio â gwneud sylwadau llafar o'r fath ar unwaith pan ddaw'r buddiant rhagfarnol i'r amlwg.
- b) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu mewn unrhyw fusnes a wneir gan eich awdurdod gallwch fynychu cyfarfod ond dim ond er mwyn gwneud sylwadau, ateb cwestiynau neu roi tystiolaeth sy'n ymwneud â'r busnes ar yr amod bod y cyhoedd hefyd yn cael bod yn bresennol yn y cyfarfod i'r un diben, p'un ai o dan hawl statudol neu fel arall.
- c) Nid yw is-baragraff (a) yn eich atal rhag mynychu cyfarfod a chymryd rhan ynddo os-
- (i) yw'n ofynnol i chi fynychu cyfarfod pwyllgor trosolwg neu graffu gan bwyllgor o'r fath sy'n arfer ei bwerau statudol; neu
 - (ii) mae gennych fudd goddefeb ar yr amod eich bod -
 - (A) yn datgan yn y cyfarfod eich bod yn dibynnu ar yr oddefeb; a
 - (B) cyn neu yn syth ar ôl diwedd y cyfarfod, eich bod yn rhoi hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod sy'n cynnwys -
 1. manylion y buddiant sy'n rhagfarnu;
 2. manylion y busnes y mae'r buddiant sy'n rhagfarnu yn ymwneud ag ef;
 3. manylion yr oddefeb a'r dyddiad y'i rhoddwyd; a
 4. eich llofnod.
- d) Os oes gennych fuddiant sy'n rhagfarnu a'ch bod yn cyflwyno sylwadau ysgrifenedig neu lafar i'ch awdurdod yn dibynnu ar yr oddefeb, rhaid i chi ddarparu manylion yr oddefeb mewn unrhyw sylwadau ysgrifenedig neu lafar o'r fath ac, yn yr achos olaf, darparu hysbysiad ysgrifenedig i'ch awdurdod o fewn 24 diwrnod i wneud y sylwadau.

16. Cofrestr Buddiannau'r Aelodau

16.1 Cofrestru Buddiannau Ariannol ac Eraill ac Aelodaethau a Swyddi Rheoli

- a) Yn ddarostyngedig i is-baragraff(c) rhaid i chi o fewn 28 diwrnod i
- (i) fabwysiadu cod ymddygiad eich awdurdod neu bod darpariaethau gorfodol y cod model hwn yn cael eu cymhwyso i'ch awdurdod; neu
 - (ii) eich etholiad neu apwyntiad i'r swydd (os yw hynny'n ddiweddarach)
- cofrestru eich buddiannau ariannol a'ch buddiannau eraill pan fyddant yn dod o fewn categori a grybwyllir ym mharagraff 11.1(b)(i) yng nghofrestr eich awdurdod a gynhelir o dan Adran 81(1) Deddf Llywodraeth Leol 2000 drwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig i Swyddog Monitro eich awdurdod.
- b) Rhaid i chi o fewn 28 diwrnod o ddod yn ymwybodol o unrhyw fuddiant personol newydd neu newid i unrhyw fuddiant personol a gofrestrwyd o dan is-baragraff (a), gofrestru'r buddiant neu'r newid personol newydd hwnnw trwy ddarparu hysbysiad ysgrifenedig i Swyddog Monitro eich awdurdod.
- c) Nid yw is-baragraffau (a) a (b) yn gymwys i wybodaeth sensitif a benderfynir yn unol â pharagraff 17(1).
- d) Ni fydd is-baragraff (a) yn gymwys os ydych yn aelod o awdurdod perthnasol sy'n gyngor cymuned pan fyddwch yn gweithredu yn eich swydd fel aelod o awdurdod o'r fath.

17. Gwybodaeth Sensitif

- a) Pan ystyriwch fod yr wybodaeth sy'n ymwneud ag unrhyw un o'ch buddiannau personol yn wybodaeth sensitif a bod swyddog monitro eich awdurdod yn cytuno, nid oes angen i chi gynnwys yr wybodaeth honno wrth gofrestru'r buddiant hwnnw, neu fel y bo, gall fod yn newid i'r buddiant o dan baragraff 16.1.
- b) Rhaid i chi, o fewn 28 diwrnod o ddod yn ymwybodol o unrhyw newid mewn amgylchiadau sy'n golygu nad yw gwybodaeth sydd wedi'i heithrio o dan is-baragraff (a) yn wybodaeth sensitif mwyach, hysbysu swyddog monitro eich awdurdod yn gofyn i'r wybodaeth gael ei chynnwys yng nghofrestr buddiannau eich awdurdod.
- c) Yn y cod hwn, mae 'gwybodaeth sensitif' yn golygu gwybodaeth sydd ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd sy'n creu, neu'n debygol o greu, risg ddifrifol y gallech chi neu berson sy'n byw gyda chi fod yn destun trais neu fygythiad.



18. Cofrestru Anrhegion a Lletygarwch

Rhaid i chi o fewn 28 diwrnod o gael cynnig unrhyw rodd, lletygarwch, budd materol neu fantais sydd dros £25 o werth, darparu hysbysiad ysgrifenedig i swyddog monitro eich awdurdod o fodolaeth a natur y rhodd, lletygarwch, budd materol neu fantais faterol dan sylw. Mae'n rhaid i chi gofrestru unrhyw gynnis o'r fath p'un a ydych yn ei dderbyn ai peidio.

ATODIAD 1

SAFON GWYNEDD

Mae'r ddogfen hon yn egluro safon yr ymddygiad a ddisgwylir gan gynghorwyr Cyngor Gwynedd wrth ddelio â'i gilydd. Dylid ei ddarllen ar y cyd â'r Cod Ymddygiad Aelodau a Chysylltiadau'r Protocol Aelodau. Mae'n ychwanegu at y dogfennau hynny ac nid yw'n tynnu oddi wrthynt.

Mae disgwyl i aelodau Cyngor Gwynedd :-

Wrth ymddwyn yn gyhoeddus:

- Barchu ei gilydd
- Peidio â gwneud sylwadau personol am ei gilydd.
- Peidio â chyhoeddi unrhyw beth sarhaus am ei gilydd.
- Peidio â gwneud honiadau maleisus yn erbyn ei gilydd.
- Peidio â chyhoeddi neu ledaenu unrhyw wybodaeth ffug am ei gilydd.
- Dangos parch at amrywiaeth a chydraddoldeb.

Ymddygiad mewn pwyllgorau:

- Ymddwyn gydag urddas yn y Siambr.
- Dangos parch at y Cadeirydd gan ufuddhau i'w benderfyniadau.
- Peidio â defnyddio iaith anweddus na gwneud sylwadau neu sylwadau sy'n rhagfarnu unrhyw ran o gymdeithas.

Cyfrinachedd:

- Cadwch gyfrinachedd papurau wedi eu heithrio ac unrhyw ddogfennau eraill nad ydynt yn gyhoeddus.
- Peidio â rhyddhau gwybodaeth gyfrinachol i'r wasg na'r cyhoedd.
- Dychwelyd papurau cyfrinachol.
- Peidio â defnyddio gwybodaeth gyfrinachol at ddibenion heblaw am y bwriad.

Aelodau lleol:

- Gweithio gydag aelodau wardiau cyfagos er budd yr ardal.
- Os ydych yn ymdrin ag unrhyw fater sy'n ymwneud â ward arall
 - Esboniwch wrth unrhyw un sy'n gofyn am gymorth nad ef / hi yw'r aelod lleol
 - Rhoi gwybod i'r aelod lleol, oni bai y byddai'n arwain at dorri cyfrinachedd



o

ATODIAD 2

Cyngor Gwynedd - Gweithdrefn Penderfyniadau Lleol Gweithdrefn I Ymdrin Gydag Honiadau Bod Aelod Wedi Torri Protocol Aelod-Swyddog Neu Brotocol Cysylltiadau Swyddogion Safon Gwynedd

Cyflwyniad

1. Mae'r Protocol ar gyfer Cysylltiadau Aelodau-Swyddogion yn offeryn pwysig i hyrwyddo cydweithrediad da rhwng aelodau a swyddogion o fewn y Cyngor a thrwy hynny ganiatáu i'r Cyngor gyflawni ei ddyletswyddau'n effeithiol ac yn broffesiynol. Yn yr un modd, mae'r Cyngor wedi mabwysiadu Safon Gwynedd er mwyn hybu a chynnal safonau ymddygiad uchel ymhlith aelodau. Felly, mae'n bwysig delio ag unrhyw honiadau yn erbyn aelod y mae ef / hi wedi torri'r protocol neu'r Safon yn gyflym ac yn effeithiol. Pwrpas y weithdrefn hon yw cyflwyno dull syml a hawdd ei deall o ddelio â honiadau o'r fath.

Cam 1 o'r weithdrefn

2. Dylai unrhyw un sy'n dymuno cyflwyno honiad o dan y weithdrefn hon anfon y gŵyn (yn achos swyddog yn dilyn ymgynghoriad â'r Pennaeth Adran) at y Swyddog Monitro. Ar ôl derbyn y gŵyn bydd y Swyddog Monitro yn gweithredu fel a ganlyn:-
3. Yn y lle cyntaf, cynhelir ymchwiliad rhagarweiniol byr i sefydlu'r ffeithiau (lle bo hynny'n bosibl) a'r meysydd anghydfod. Bydd datrysiadau posibl yn cael eu harchwilio gyda'r achwynydd a'r aelod y gwneir y gŵyn amdano i sefydlu a ellir datrys y gŵyn yn gyflym. Ar y cam hwn, bydd yr achwynydd hefyd yn cael gwybod a yw camau gweithredu eraill (e.e. atgyfeirio i'r Ombwdsmon) yn fwy priodol. Gall y Swyddog Monitro ymgymryd â'r cam hwn yn bersonol neu gan swyddog arall a benodir ganddo.
4. Os yw'r achwynydd yn dymuno bwrw ymlaen â'r honiad o dan y weithdrefn hon yn dilyn y cam cyntaf, gellir cyfeirio'r mater naill ai at gyfarfod cymodi o dan Gam 2 neu at wrandawriad gan y Pwyllgor Safonau o dan Gam 3.

Cam 2 o'r weithdrefn

5. Yng Ngham 2 cynhelir cyfarfod rhwng y person sy'n gwneud y gŵyn, yr aelod y gwneir y gŵyn yn ei herbyn, y Swyddog Monitro a (os bernir yn briodol) phersonau eraill a wahoddir gan y Swyddog Monitro. Gallai personau o'r fath gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, y Prif



Weithredwr ac Arweinydd Grŵp y grwpiau gwleidyddol perthnasol. Mae'n bosibl i swyddog gael cydweithiwr neu uwch swyddog o'r adran gydag ef/hi. Mae hefyd yn bosibl delio â'r mater yn absenoldeb y swyddog mewn achosion eithriadol. Pwrpas y cyfarfod hwn fydd ceisio datrys y mater heb iddo fynd ymhellach.

Cam 3 o'r weithdrefn

6. Mae'r trydydd Cam yn wrandawriad gerbron y Pwyllgor Safonau. Gofynnir i'r sawl sy'n gwneud y gŵyn gyflwyno sylwedd y gŵyn yn ysgrifenedig a gofynnir i'r aelod dan sylw am ymateb ysgrifenedig. Bydd y papurau hyn, ynghyd ag unrhyw dystiolaeth ysgrifenedig ychwanegol a gyflwynir gan y naill ochr a'r llall, yn cael eu dosbarthu i aelodau'r Pwyllgor Safonau.
7. Mae gan y person sy'n gwneud y gŵyn a'r aelod sy'n destun y gŵyn yr hawl i ymddangos gerbron y Pwyllgor Safonau a chyflwyno dystiolaeth gan dystion. Ni dderbynnir dystiolaeth ysgrifenedig tyst yn unig heb gydsyniad yr ochr arall. Bydd gan y ddwy ochr yr hawl i gynrychiolaeth neu gael cydweithiwr yn bresennol. Ni fydd y Cyngor yn talu costau'r cynrychiolwyr.
8. Os yw'r naill ochr neu'r llall yn dymuno peidio â bod yn bresennol neu'n methu â mynychu, gellir cynnal y gwrandawriad yn eu absenoldeb.
9. Ar ôl i'r dystiolaeth gael ei chlywed, gofynnir i'r ddwy ochr a'u cynrychiolwyr i adael y Siambr a bydd y Pwyllgor Safonau yn dod i gasgliad ar yr honiad. Bydd y Swyddog Monitro neu ei gynrychiolydd ar gael i gynghori'r Pwyllgor.
10. Gall y Pwyllgor ddod i un o dri chasgliad, sef :-
 - a) Bod sail i'r gŵyn
 - b) Bod sail i'r gŵyn ond nad oes angen cymryd camau pellach.
 - c) Bod sail i'r gŵyn ac y dylid ceryddu'r aelod.

Yn ogystal, gall y Pwyllgor wneud argymhellion i'r Cyngor ynghylch newid unrhyw weithdrefnau neu gymryd unrhyw gamau pellach.

Materion ychwanegol

11. Ni roddir cyhoeddusrwydd i enwau'r partion oni bai y penderfynir caniatáu'r gŵyn. Bydd y gwrandawriad gerbron y Pwyllgor Safonau wedi'i eithrio.
12. Nid oes rhaid i Gamau 2 a 3 ddilyn yn olynol. Er ei bod yn bosibl i achwynydd sy'n anfodlon ar ôl y cyfarfod cymodi ofyn i'r mater gael ei gyfeirio at wrandawriad gerbron y Pwyllgor Safonau, mae hefyd yn bosibl i fater fynd yn ei flaen yn uniongyrchol i'r Pwyllgor Safonau heb fynd yn gyntaf i gyfarfod cymodi. Gall yr aelod gynnig ymddiheuriad ar unrhyw adeg hyd at y gwrandawriad ond os yw gwrandawriad wedi'i drefnu a bod yr achwynydd yn penderfynu nad yw'n dymuno bwrw ymlaen â'r gŵyn, mae'n ofynnol i gael cydsyniad Cadeirydd y Pwyllgor Safonau i ganslo'r gwrandawriad.



13. Nod y weithdrefn hon yw ceisio datrys cwynion ynghylch aelodau'n gyflym ac yn effeithiol. Nid oes dim yn y weithdrefn hon yn atal unrhyw un rhag cyflwyno cwyn i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru bod aelod wedi torri cod ymddygiad yr aelodau. Gallai'r Ombwdsmon, os yw o'r farn bod achos i'w ateb, gyfeirio'r mater at y pwyllgor safonau neu banel dyfarnu Cymru sydd â'r pŵer i ddiarddel aelodau am hyd at 5 mlynedd.